

УПРАВЛЕНСКО РЕШЕНИЕ И УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ

Иван Цанов

Международна академия по информатизация – Българско регионално отделение

В диахронен аспект е направен преглед на парадигмалните школи в теорията и практиката на управленското решение. Разгледан е проблемът за вземането на управленски решения в конфликтни ситуации в контекста на устойчивото развитие. Предлага се използване на синергетичния подход при изясняване същността на управленското решение. Допуска се, че развитието на социосинергетичната и конфликтологичната теории, ще бъде нова предпоставка за усъвършенстване практиката на управленското решение в рамките на устойчивото развитие.

Ключови думи: управленско решение, устойчиво развитие, конфликтология, синергетика

Key words: decision-making, sustainable development, conflictology, synergetic

Основната цел на статията е да се поставят за разглеждане сложните въпроси за управленските решения и устойчивото развитие, а не да се дадат изчерпателни отговори на тези многопластови проблеми. Фокусът и интерпретацията са плод преди всичко на философска рефлексия и при съгласие с мисълта на Оскар Уайлд: “Въпросите никога не са неудобни. Такива са понякога отговорите.”

1. Парадигмални школи в теорията и практиката на управленското решение – диахронен аспект

Зачагыци на теория и праксеология за управленското решение могат да бъдат видени във фундаменталния труд на Николо Макиавели (1469-1527) “Князът”.

Строго научното изследване на двата феномена обаче датира от много по-ново време.

Управленското решение е ядрото на управлението. Това е разбрано от водещи световни учени, които посвещават на тази проблематика голяма част от усилията си.

Така например патриархът на изследванията в областта на управленските решения, носителят на Нобелова награда по икономика (1978 г.), Х. А. Саймън пише: “В психологията, икономиката, статистиката, изследването на операциите, политологията, изкуствения интелект, когнитивната наука, най-важните изследвания през последните петдесет години на века бяха посветени на това да бъдат разбрани разрешаването на проблеми и вземането на решения” [6].

Изключителната важност на проблема за управленското решение е схваната и от водещи специалисти в България. Още през 1973 г. Д. Й. Димитров отбелязва: “... вземането на решения се смята за най-важния акт на управление” [2, с. 3]. В случая авторът разглежда решението в специфичния контекст на системата на управление на производството, но посочва и универсалността на проблема за вземането на решения за управлението изобщо.

Несъмнен интерес представляват съществуващите в миналото и понастоящем парадигмални школи, които изследват теорията и практиката на управленското решение. По начало проблемът за вземане на управленски решения се е развивал в руслото на теорията и практиката на научното управление (мениджмънта). От своя страна теорията на мениджмънта в историческото си развитие е преминала през различни етапи, основните от които съответстват на следните парадигмални школи и подходи: школа на “научното направление”; “класическа” (административна) школа; школа на “човешките отношения”; “количествена” школа; процесен подход; системен подход; ситуационен подход [3, с. 6-7].

Школата на “научното управление”, “класическата” (административната) школа и школата на “човешките отношения” не отделят специално внимание на проблема за управленското решение и не го отграничават от общия процес на управление. “Количествената” школа и процесният подход започват постепенно да изследват управленските решения като отделна проблемна област. В рамките на системния и ситуационния подходи въпросите за вземането на управленски решения вече напълно еднозначно са открити като проблеми от първостепенна важност и привличат вниманието на изследователите.

Счита се за общоприето, че проблемът за вземането на управленски решения се отделя като относително самостоятелна област на научни изследвания около средата на 60-те години на миналия век. Първи, които разработват тази проблематика, са американските учени Х. Саймън, Дж. Марч и Р. Сайърт.

Характерно е, че след фундаменталните публикации на първопроходците през 70-те и 80-те години на XX век изследванията на управленските решения нарастват силно в количествено изражение и се диференцират по тематика. Излиза се от сложилото се положение управленското решение да се разглежда и интерпретира преди всичко в сто-

панската (икономическата) сфера.

През 90-те години на миналия век и особено в началото на XXI век теорията и практиката на вземането на управленски решения изпадат в своеобразна криза. Тя се изразява в невъзможността им да отговорят на порасналите изисквания на социалната среда и коренно променената локална, регионална, национална и световна обстановка, причинена от процесите на глобализация. Според водещи учени, които се занимават с проблема за управленските решения, кризата може да се преодолее чрез синтез на постиженията на технократичния (използването на математико-алгоритмични подходи за разрешаването на проблема) и човекоцентрирания (използване на знанията на психологията, социологията, антропологията и др. подобни науки за разрешаването на проблема) подходи. Посочва се и необходимостта от включването на нови науки, които да "атакуват" проблема по нетрадиционен начин и чрез най-модерна методология и инструментариум. Като такива науки се посочват: синергетика (социосинергетика), конфликтология, приложна етика, семиотика, изкуствен интелект. Обективността изисква обаче да посочим, че това все още са по-скоро научни пожелания в тази сложна проблематика.

2. Конфликтологичен аспект на проблема

Проблемът за вземането на управленските решения в конфликтни ситуации не е разработен добре научно. Традиционните подходи са до голяма степен изчерпани.

Надеждите са отправени към младата наука за социалните конфликти – конфликтологията. Придържаме се към мнението на Д. Й. Димитров, който пише: "Задачите, които са поставени за решение пред младата наука (конфликтологията – б.а.), са изключително сложни, широкообхватни и отговорни, но пък от гледна точка на полето за научни изследвания и научния хоризонт потенциалът тук, не е пресилено да твърдим, е огромен" [1, с. 22].

С проблема за вземането на управленски решения в конфликтни ситуации би трябвало да се занимава конфликтологията на управлението, но самата тя е в началния стадий на своето формиране.

Спираме се на най-характерните конфликтологични особености на вземането на управленски решения в конфликтни ситуации, в специфичния контекст на устойчивото развитие.

Първо. Вземането на управленски решения в сферата на устойчивото развитие притежава много характерна темпорална особеност – твърде често срещащо се обективно изискване за незабавна (понякога дори мигновена) реакция. При определени

конфликтни ситуации на устойчивото развитие вземането на управленски решения *post factum* обезмисля самия акт на управленското решение. Конфликтната ситуация обективно се развива по свои вътрешни закони и не се "съобразява" с времето изоставане на субекта (субектите) на управление.

Второ. Вземането на управленски решения в сферата на устойчивото развитие изисква задължителна многокритериалност при вземането на решението и отчитането и съобразяването с огромен брой обективни и субективни фактори. Често в тези случаи се прави грешка като взетото управленско решение е съобразено само с няколко фактора (най-често в практиката – екологически и икономически).

Трето. Взетите управленски решения в конфликтни ситуации са в пряка корелация с особеностите и характеристиките на субекта на управление (вземаният решението). Тук съществува голяма доза неопределеност, която в малка степен се поддава на математико-статистическа обработка и моделиране. Пробив в това отношение може да се търси по пътя на описателни и симулационни модели, количествено-качествен анализ и др.

3. Синергетичен аспект на проблема

Търсенето на изход от кризата, в която се намира въпроса за вземането на управленските решения в рамките на устойчивото развитие вече е привлякло вниманието на водещи изследователи в областта на синергетиката и по-специално на социосинергетиката. Собствено синергетичният подход като един от най-модерните мета-методологии и общотеоретични подходи, може да изведе, по наше мнение, знанието за същността на управленското решение като явление и процес на ново, качествено различно равнище. Отправно значение тук има т. нар. синергетично виждане на света, или както пише В. П. Шалаев: "Централен пункт на системно-синергетичното възприемане на света се явява ... признанието на абсолютното господство в него на системите от отворен тип, които обменят със средата енергия, вещество и информация. Такива свойства притежават преди всичко биологичните и социалните системи" [5, с. 156]. Интерпретирайки това съждение към интересувания ни въпрос можем да кажем, че проблемът за вземане на управленски решения е също от отворен тип – т.е. той не трябва да се разглежда едностранчиво (преди всичко като волеви акт на субекта на управление), а главно като динамично взаимодействие между субекта и обекта на управление в синергетичната реалност.

Не може да не се присъединим и към мнението на Е. И. Степанов относно необходимостта от

съгласуване постиженията на синергетиката (теорията на самоорганизацията) и на конфликтологията (теорията и практиката на социалния конфликт), при което основна роля играе “субектно – дейността подход” [4, с. 144].

По проблема за вземането на управленски решения в конфликтни ситуации, през последните години се провеждат изследвания от Софийската синергетична група под ръководството на Д. Й. Димитров, с активното участие на автора.

Големите постижения и научни пробиви в областта на социосинергетиката при взаимодействието и с конфликтологията обаче все още предстоят. Или казано синергетически – бъдещето е отворено, трънливият път на научното познание не е предопределен.

4. Изследване на проблема в бъдеще

В близко бъдеще не очакваме радикален скок в изследванията на проблема за управленските решения в конфликтни ситуации в сферата на устойчивото развитие. Това се дължи на множество причини.

Една от най-важните причини е неразвитостта на социосинергетиката и конфликтологията, които могат да дадат част от отговорите на многобройните сложни въпроси. Например. Как изменението на външните (средата) и вътрешните (личността) фактори могат да доведат до нови пространствено – времеви характеристики на системата на устойчивото развитие? Как и по какъв начин хаосът (конфликтната ситуация) може да се превърне в ред?

Как да се разбере, че управляваната система е в близост до точката на бифуркация? Какъв път (управленско решение) да избере субектът на управление, така че траекторията на развитие на управляваната система да е в максимално съответствие с обективните потребности на обществото и бъдещото състояние на системата?

Поставените няколко въпроса показват голямата сложност и многообразие на визираната проблематика. Може да се очаква, че развитието на социосинергетичната и конфликтологичната теории, ще бъде нова предпоставка за усъвършенстване практиката на управленското решение в конфликтни ситуации, в специфичния контекст на устойчивото развитие.

Литература

1. Димитров, Д. Й. Конфликтология. С., УИ “Стопанство”, 2003
2. Димитров, Д. Й. Решението в системата на управлението на производството. С., ВСШСО, 1973
3. Ременников, В. Б. Разработка управленческого решения: Учеб. пособие для вузов. М., ЮНИТИ-ДАНА, 2001
4. Степанов, Е. И. Социосинергетика в контексте конфликтологии. – В: Синергетика социальных коммуникации в современном обществе. Йошкар-Ола, 2001
5. Шалаев, В. П. Социосинергетика: истоки, теория и практика в современном мире. Йошкар-Ола, 1999
6. Simon, H. A. and Associates. Decision Making and Problem solving. Washington DC, National Academy Press, 1986

DECISION-MAKING AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Ivan Tsanov

International Informatization Academy – Bulgarian Regional Division

ABSTRACT

A review of the paradigmatic schools in the theory and practice of the management decision was made in a diachronic aspect. The problem for the management decision-making in conflict situations is reviewed in the context of the sustainable development. It offers the use of the synergetic approach while clarifying the nature of the management decision. It is presumed that the development of sociosinergetic and conflictologic theories will be a new precondition for the practice improvement of the management decision in the frameworks of the sustainable development.